

LBRIS

We know
books

Dr. Horst Joseph Hermann

FUGA

Amintirile unui medic transilvănean

Traducere din limba germană de
Paul S. Grigoriu

Prefață de
Excelența Sa David Saranga,
Ambasadorul Statului Israel în România

Cuvânt-înainte de
Dr. Holger Lux

LITERA
București

alții vreau să-i pomenesc pe domnul profesor doctor Paul Philippi, familia Roth-Höppner, pe domnul Martin Ohnweiler și pe soția dumnealui și pe prima directoare a căminului Dr. Carl Wolff, doamna Gerlinde Gabler-Braun. Am lucrat în jur de un an și în cabinetul stomatologic al acestui cămin pentru bătrâni, care, de altfel, se află foarte aproape de Piața Cluj, și adesea le-am luat celor de aici amprentele necesare la pat. Astfel s-a închis un cerc legat de locurile cunoscute din copilărie.

Astăzi, la sfârșitul lui februarie 2022, la doi ani după ce am așternut pe hârtie ultimele rânduri ale poveștii mele, din șemineu se aude trosnetul lemnului arzând, căldura plăcută pe care o emană focul se răspândește în cameră, în timp ce pisica mea, Lisa, doarme pe fotoliul de lângă sobă, din radioul vechi din bucătărie se aud șlagăre vechi, nostalgice, iar eu simt în inimă o liniște divină. O liniște sufletească pe care nu o simt decât aici, la Cîsnădioara. În fața vechii căsuțe săsești de țară se văd răsfirate insulite albe de minunați ghiociei. Albul frumos, curat strălucește mai puternic în soarele rece al amiezii de februarie și aduce, prin contrastul de culori și minunea frumoasă, tainică, a naturii, o boare de primăvară peste peisajul auster, cenușiu. Cîsnădioara, cu minunatul ei peisaj montan, este, după părerea mea, *un colț de rai în marea grădină a Maicii Domnului*¹.

¹ În limba română în original (n.trad.)

Cuprins

<i>Prefață</i>	7
<i>Cuvânt-înainte</i>	13
Heinrich	17
Elisabeth	21
Războiul	25
Copilăria în Piața Cluj (Konrad) – „micul meu New York“	34
Anneliese	41
Lisi	43
Seara de Crăciun	45
Revelionul	47
Oskar	48
Terri	51
Gașca de la Poarta Turnului	55
Vechiul cimitir	60
Drumeție la Păltiniș	65
O vizită la Helmut	68
Ștregării	70
Paștele	77

Unchiul Jani	79
1 Mai – 23 August	82
Marea aventură	84
Gisella	89
Amigo	91
Doamna Schmidt	96
Ech ben ous Rusciori	99
Umbra trecutului îl ajunge pe tatăl meu – mi se trezește simțul dreptății	101
Confirmarea	111
La Bruk	113
La armată	118
Translator la Râmnicu Vâlcea	125
Examen de admitere la Târgu Mureș	129
Vacanță la Mamaia	131
Tehnician dentar	134
Student la Medicină	145
Fuga lollelor	150
Cuibușorul de nebunii	151
Hărțuirea	155
Emigrarea	159
Prima vizită la Berlin	163
Asistent universitar la Köln	170
Köln – gașca de români	178
Florida	181
Canada	197
Berlinul de Vest	205

Sylvia	207
„Cu cine m-am însurat?” – prieteniile dubioase ale soției mele	214
Australia	223
Nașterea fiului meu	235
Escală la Singapore	242
Din nou în Germania	246
Despărțirea	249
Jamaica	258
Port Antonio	268
Columbia	278
Și încă o dată în Germania	289
Paraguay	299
Sicilia	301
Să fug în Amazonia?	307
Schimbarea de regim – „românul are inimă mare”	310
Ziua decisivă	319
Fuga	322
Din nou acasă	327

săsească! M-am străduit să fac accesibilă cititorului măcar partea mai puțin inteligibilă, prin paranteze și note de subsol.

Le mulțumesc, înainte de toate, domnului doctor Horst Hermann și fiului domniei-sale, în primul rând pentru că au avut încredere să-mi încredințeze această sarcină, dar și pentru onoarea de a scrie această prefață.

Îi mulțumesc din suflet și domnului profesor Gerhard Konnerth, care a citit cu ceva vreme în urmă o variantă de lucru încă relativ brută, s-a declarat impresionat de conținut și ne-a încurajat să continuăm munca în vederea unei eventuale publicări a memoriilor.

Nu în ultimul rând, doresc să-i mulțumesc și doamnei profesoare Ibolya Cristea pentru parcurgerea atentă a textului și sugestiile valoroase pentru creșterea valorii sale literare.

DR. HOLGER LUX
Sibiu, 31 ianuarie 2021

Heinrich

Într-o zi călduroasă de august, în anul 1925, un băiețel se juca cu calul de lemn pe care și-l făcuse singur, pe marginea prăfuită a străzii principale din Biertan. Era liniște în comunitatea din inima Transilvaniei, în mijlocul căreia, pe un deal, se înălța cea mai cunoscută biserică fortificată a „popului sașilor”. Soarele amiezii ardea fără milă. Din când în când se auzea cotcodăcitul găinilor sau lătratul unui câine din depărtare. Băiatul, cufundat în jocul cu căluțul de lemn, fredona un cântecel și ridica uneori capul cu păr blond creț, pentru a privi cu ochii de un albastru-deschis în urma vreunei căruțe. Când zgomotul roților amuțea și căruța nu se mai vedea, se cufunda din nou în lumea jocului său.

Era în picioarele goale, iar pantalonii prea mari, peticiți, și cămașa la fel de peticită, precum și pielea acoperită de praf și arsă de soare îi dădeau un aspect sărăcăcios. Liniștea care se așternuse din nou și jocul au fost întrerupte deodată de chemarea unei voci de femeie: „Heinrich! Heinrich!” Băiatul îngenunchea la marginea drumului a sărit în picioare, a înhățat căluțul și a luat-o la fugă spre o tânără femeie, care l-a întâmpinat cu brațele deschise în poarta unei vechi căsuțe săsești. Sarah Hermann și-a strâns comoara la piept și lacrimi de fericire și deznădejde i-au încetoșat albastrul la fel de deschis al ochilor.

Au intrat în casa deja strâmbată de povara anilor, cu pie-sele ei vechi de mobilier. Sarah a început, cu dragoste, să spele într-un lighean de tablă mâinile prăfuite ale fiului ei. Pe masa cenușie și veche din bucătărie era o oală plină de supa aburindă de salată rămasă de ieri, iar pe o farfurie de lemn stătea mămăliga. Un adevărat ospăț, căci adesea erau zile în care abia aveau ce să mănânce.

Sarah lucra ca spălătoreasă, împreună cu mama ei deja bolnavă, la familiile înstărite din sat. Își ascundea cu greu de băiat urmele întipărite pe chip ale grijilor de zi cu zi și ale disperării. Mama era tot mai slăbită și trebuia să rămână tot mai des acasă.

Toamna se apropia cu pași repezi. Aveau nevoie de lemne de foc, dar nu le ajungeau banii. Tânăra femeie nu avea niciun ajutor, trebuia să-i treacă singură pe mamă și pe copil prin iarna grea ce se apropia. În clipele grele, Sarah cerea mereu ajutorul unei anumite familii înstărite din Biertan și adesea îl și primea. Prin sat se zvonea că un bărbat din acea familie o lăsase însărcinată pe tânăra și frumoasa Sarah. Dar nimeni nu voia să știe nimic de asta.

Când a cerut din nou ajutorul pentru lemne de foc, stăpâna moșiei i-a răspuns:

– Dragă Sarah, ar fi bine să găsești un bărbat vrednic, pentru că așa nu mai merge.

Într-o zi, paznicul viei, un burlac îndesat, a intrat în vorbă cu Sarah și a pețit-o. După puțină vreme au făcut nunta și Steiner, paznicul viei, s-a mutat în căsuța în care locuiau Sarah și mama ei. Pentru micul Heinrich, viața liniștită, afectuoasă luase sfârșit. Simțea în fiecare zi pe propria-i piele felul aspru și rece de a fi al tatălui său vitreg. Pe deasupra, din această căsnicie s-au mai născut patru frați: Martin, Otto, Karl și Hans. Vremuri grele pentru Heinrich, băiatul cel mai mare. Pe măsură ce creștea, se vedea tot mai limpede cât de bine semăna cu moșierul, lucru care nu a trecut neobservat în sat.

La puțin timp după ce Heinrich a împlinit treisprezece ani, tata Steiner a fost găsit mort într-o noapte, în căsuța paznicului. Se spunea că se împușcase singur cu arma de vânătoare. Imediat după aceea, băiatul a fost trimis la Sibiu ca ucenic al unui meșter perier. Astfel a rămas departe de Biertan și în casă a fost o gură mai puțin de hrănit.

* * *

Dar și acolo lui Heinrich i-a fost greu. După ce-și termina treaba, meșterul perier îl trimitea pe ucenic cu periile, pensulele și altele asemenea acasă la clienți, pentru a livra marfa comandată. Adesea băiatul cu haine săracăcioase și chipul îngust și bolnăvicios le trezea mila clienților înstăriți – familii săsești, ungurești și evreiești.

Într-o seară înghețată și albă de iarnă, în Ajun de Crăciun, meșterul i-a poruncit băiatului să mai ducă o comandă întârziată la familia Schwarz, în Orașul de Sus. Se înserase deja, începea să ningă cu fulgi mari, iar Heinrich a pornit la drum cu un pachetel. Atelierul de perii se afla la capătul uliței Elisabeth, în Orașul de Jos. Copilul a urcat treptele de pe Fingerling și a ajuns, trecând prin Micul Inel, pe Fleischergasse, la adresa dorită.

Heinrich a sunat la ușă și doamna Schwarz i-a deschis. L-a privit cu milă pe băiețelul tremurând și l-a poftit prietenoasă în casă. Heinrich și-a scos căciula acoperită de zăpadă și a pășit sfios în încăperile încălzite. Mirosea a prăjituri proaspăt coapte și din camera de zi se auzea sunetul plăcut al unui pian.

Doamna Schwarz, responsabilă cu acțiunile de binefacere la sinagoga din Sibiu, i-a luat băiatului pachetul din mâinile înroșite de frig și l-a rugat să-și scoată haina subțire și peticită și să ia loc pe un scaun. A dispărut cu haina și, când a deschis larg ușa întredeschisă a camerei de zi,

Heinrich a văzut un băiat bine îmbrăcat, cam de vârsta lui, așezat la pian. Doamna Schwarz i-a șoptit ceva, iar el s-a ridicat și s-a dus cu mama lui într-o cameră alăturată. Heinrich a rămas să aștepte în vestibul.

Nu se auzea decât bătaia monotonă a ceasului de perete aurit, iar din bucătărie venea acum și miros de friptură proaspătă, amestecat cu aroma dulce de portocale. Liniștea binefăcătoare a fost întreruptă de pașii celor doi. Heinrich s-a ridicat în picioare, dar femeia i-a făcut semn cu mâna să rămână așezat. Fiul ei s-a apropiat de Heinrich și i-a spus:

– Eu sunt Benny și aș vrea să-ți dăruiesc de Crăciun paltonul care mi-a rămas prea mic și ghetetele de iarnă.

I-a pus lui Heinrich lucrurile în mână, s-a întors, s-a dus la pian și s-a apucat să-și cânte din nou melodiile frumoase.

Doamna Schwarz l-a rugat pe Heinrich să-și scoată bocancii deja rupți și să încalțe ghetetele de iarnă ale lui Benny.

Când și-a scos încălțărilor și doamna Schwarz i-a văzut ciorapii găuriți și subțiri, s-a răsucit repede cu spatele, ca băiatul să nu-i observe lacrimile. A ieșit din vestibul și s-a întors cu niște ciorapi de lână noi și groși. Heinrich stătea în picioare în fața ei, îmbrăcat în hainele noi, când ea i-a mai pus în mână un pachetel cu friptură, prăjituri și o portocală și i-a urat: „Sărbători fericite!”

Odată ajuns la treptele de pe Fingerling, Heinrich le-a coborât încet, una câte una, admirându-și la fiecare pas ghetetele negre de iarnă care străluceau în zăpadă. Paltonul cu guler moale de blană îl învăluia într-o senzație binefăcătoare de liniște și căldură. S-a uitat mulțumit în sus și a urmărit în lumina vechiului felinar jocul vesel al fulgilor mari de zăpadă.

Era seara de Crăciun și băiatul s-a întors în cămăruța lui umedă și prost încălzită din beci. Și-a scos hainele, a mănecat un pic din friptură și a păstrat prăjitura și portocala pentru a doua zi. S-a ghemuit în pătura căptușită de la mama lui și a adormit cu un zâmbet mulțumit.

Elisabeth

O viață cam la fel de grea avea și familia Bogai, care locuia la marginea Sibiului într-o colibă de chirpici. Era penultima casă de pe o stradă laterală din capătul Căii Nocrichului (astăzi strada Ștefan cel Mare). De aici se întindea câmpul larg al fostului hipodrom, cu priveliștea panoramică a munților Făgăraș. Elisabeth, căreia i se spunea Bözsi, era cea mai mare dintre șapte frați și trebuise să lucreze încă din copilărie cot la cot cu mama ei, deja bolnavă de plămâni, ca spălătoreasă și menajeră. Clienții ei erau familia preotului reformat maghiar, de a cărui biserică țineau, și alte câteva familii ungurești înstărite din Orașul de Sus. István, zis Pista, era al doilea frate, iar după el veneau Magda, Lajos, András, Jóska și Jáni. În bucătăria cu podeaua simplă, de lut bătătorit, se aflau o sobă veche de fontă pe lemne, o masă cu taburete și un pat de fier, pe care se culca tatăl Bogai când se întorcea seara beat acasă. Mama și cei șapte copii dormeau înghesuți în două paturi de lemn, care aproape că umpleau cămăruța cu podea tot de lemn.

Când boala i s-a agravat și mama a început să tușească cu sânge, Elisabeth, care pe atunci avea șaptesprezece ani, a cerut ajutor prin vecini, căci nu aveau bani pentru doctor sau medicamente. Cartierul era unul dintre cele mai sărace din oraș. Locuiau aici mulți muncitori din fabrici și

de la calea ferată, iar cei mai mulți aveau între patru și zece copii. Unii, chiar mai mulți. Un vecin, muncitor la turnătoria fabricii Rieger, a sfătuit-o pe Elisabeth să i se adreseze tovarășului Moldovan, care locuia cu familia lui formată din opt membri pe strada paralelă. Era lucrător la calea ferată și, spre deosebire de ceilalți, era mereu îmbrăcat într-o haină de piele și șapca o avea tot din piele.

Când fata a bătut sfioasă la ușa bucătăriei vecinului și câinele legat în lanț a început să latre tot mai furios, ușa s-a deschis și, din încăperea prost luminată cu o lampă cu petrol, o femeie slabă, cu aspect bolnăvicios, i-a ieșit în întâmpinare, i-a strigat câinelui să tacă și a întrebat ce dorește domnișoara. Elisabeth s-a prezentat și a spus că ar dori să vorbească cu domnul Moldovan. Femeia a strigat peste umăr:

– Nicolae, Nicolae, te caută cineva¹, s-a întors pe călcăie și a dispărut.

În ușa camerei întunecate s-a ivit o siluetă înaltă bărbatească și a întrebat cu voce gravă:

– Ce dorești, fată?²

Elisabeth i s-a adresat cu „domnule Moldovan“, dar a fost întreruptă pe loc. Bărbatul i-a precizat că el e „tovarăș“, nu „domn“. A poftit-o în bucătărie și a ascultat-o cu atenție. Când ea și-a încheiat rugămințile, și-a pus mâna mare, aspră peste a ei și i-a promis că va vorbi despre toate acestea cu tovarășii și îi va da de știre. Elisabeth nu știa că tocmai stătuse de vorbă cu un activist de frunte al partidului comunist, aflat pe atunci în ilegalitate.

S-a dus acasă cu inima grea. Era o seară foarte călduroasă de vară. Cerul era înstelat, luna strălucea pe acoperișurile

¹ În limba română în original (n.trad.)

² În limba română în original (n.trad.)

de tablă ale colibelor de chirpici și lătratul îndepărtat al câinilor tulbura liniștea serii. Aerul era plin de parfumul florilor. Din grădini venea miros de roșii proaspete și pătrunjel. Fata pășea tot mai rar, ca și cum n-ar fi vrut să se ducă acasă. Presimțea că are să se întâmple ceva rău.

A doua zi a venit un lucrător de la calea ferată cu un medic care să o examineze pe mama ei. Era prea târziu. Medicamentele lăsate de doctor și sfaturile nu i-au mai fost de ajutor. Femeia a murit, și Elisabeth a rămas singură cu șase frați mai mici și un tată care se îmbăta în fiecare zi. Vecinii au ajutat-o cu înmormântarea, pentru că n-ar fi putut să acopere singură cheltuielile.

Și așa a ajuns, prin acești vecini, să ia parte la întâlnirile comuniștilor și să afle despre învățăturile lui Marx, Engels și Lenin. La școală nu a putut să urmeze decât patru clase. Odată cu moartea mamei, era responsabilă de toată familia. Întâlnirile ilegale ale partidului comunist aveau loc în diferite case conspirative, unde, după educația politică, tinerii primeau diferite sarcini care urmau să ducă la sabotarea și subminarea capitalismului detestat. Adolescența Elisabeth trebuia să distribuie în oraș manifeste interzise ale partidului comunist. O activitate periculoasă, pentru că oamenii Siguranței îi vânau pe acești sabotori și, când îi prindeau, le pregăteau adesea o soartă cumplită.

În sala Elite a Societății de Căi Ferate se organizau la sfârșit de săptămână serate dansante care, la ceas târziu, în spatele ușilor închise, se transformau în întruniri politice. Erau postați portari și santinele, pentru a avertiza din timp în legătură cu eventuale intervenții ale Siguranței. Când, într-o asemenea seară, un informator a sunat la autorități, sala a fost înconjurată de oamenii Jandarmeriei și ai Siguranței și

întrunirea s-a terminat cu bătaii cu bastoane și arestări. Elisabeth a scăpat ca prin urechile acului, sărind pe fereastră.

Întâlnirile secrete cu tovarășii îi dădeau un sentiment de siguranță, de apartenență la o mare familie, pe care se putea baza oricând. Cum serile petrecute în compania tatălui beat deveneau tot mai periculoase, iar el tot mai agresiv, Elisabeth îl lua cu ea și pe Pista. Tovarășul Moldovan se ocupa personal de educația politică a tânărului. Acest lucru i-a fost de mare folos mai târziu, la instituția de învățământ politic „Ștefan Gheorghiu” din București, și așa a ajuns în cele din urmă cadru important de partid.

Războiul

Timpul zbura și se apropiau anii războiului. Heinrich își terminase între timp ucenicia și își câștiga banii ca angajat cu drepturi depline. Îi trimitea mereu o parte din ei mamei sale la Biertan, ca să-i ajute pe frații mai mici. Un coleg de muncă ungur l-a învățat să cânte la acordeon și să vorbească un pic ungurește. Făcea parte din clubul de gimnastică, unde disciplina, atitudinea sportivă și călirea erau la ordinea zilei.

A sosit și ziua recrutării, iar Heinrich a fost repartizat la o unitate de jandarmi din Tecuci. Un colonel, căruia i-au sărit pe loc în ochi numele și originea lui, l-a făcut ordonanță și l-a luat acasă, pentru a-i fi de folos și doamnei colonel. Astfel, Heinrich a început să se ocupe de toate treburile casnice, să gătească, să deretice, să facă focul și așa mai departe, pentru că doamna colonel avea adesea migrene și nu ieșea cu zilele din camera ei întunecată.

I-a făcut singurului său prieten, câinele din curte – o corcitură inteligentă –, un culcuș în camera lui mică de la parter. Această prietenie i-a salvat viața lui Heinrich. În ziua cutremurului devastator din 1940, corcitura l-a făcut să iasă din casă, scheunând și lătrând tot mai tare. Când Heinrich a ieșit în urma lui, pământul începuse deja să se cutremure, iar tavanul camerei s-a prăbușit peste pat și peste masă cu o forță nimicitoare.